

פארקינסון על המסכים

עמודים אלה דנים בספר מהפכני — ספר שיפתח בפני האדם החושב דרכים חדשות לגמרי להכנת המציאות בעולם ובמדינתו. לפני שנים, חולל הפרופסור הבריטי נורתקוט פארקינסון מהפכה במדעי החברה. הוא פירסם סידרת מאמרים שכוונתו לאחר מכן בספר "חוק פארקינסון". תחילה נראה פארקינסון בן ה-50 כליצן גאונות, בעל חושיהומור בלתי-מצוי. במכתב השני נילה הקורא כי מתחת להומור הקטלני של הפרופסור הבריטי הגולה (באונברסיטה של מאלאיה) חבויה גישה מהפכנית, ההופכת על הראש את כל המושגים המקובלים לגבי מנגנון הממשלה והחברות המסחריות הגדולות.

החודש הופיע באמריקה ספרו השני של פארקינסון — "החוק והרווחים". "העולם הזה", שהיה בשעתו הראשון שהנחיל לציבור הישראלי את חוק פארקינסון הראשון, דאג להטכט טיפס אחד של הספר לארץ מיד עם הופעתו, חדשים אחדים לפני שהיה מגיע ארצה בדרך השיגרתית.

בעמודים אלה מנסה עורך "העולם הזה" למסור את תוכן הספר החדש בצורה שתמחיש לקורא הישראלי האינפלוגנטי את משמעותו של הספר. אין זה ציטוט ישיר מדברי פארקינסון, אלא תיאור רעיונותיו, בתוספת הערות להכנת תחולתם על המציאות בארץ. לאור השיבות הדברים, מצרפת מערכת "העולם הזה" בקשה שהיא בלתי-רגילה בעתון זה: דאג להביא את תוכן המחקר לדיעת משלמי-מפיה אחרים, רבים ככל האפשר, מכיון מכריח והכריח, כתרומתך לשנוי פני הדברים במערכת-המסים של מדינת ישראל.

חוק פארקינסון מספר 1 אמר: "העבודה מתרחבת בהתאם לכמות הזמן העומד לרשותה". במלים אחרות: אין כל קשר בין גודל המנגנון הפקידותי לבין תפקידו האמיתי. כי המנגנון הפקידותי מתרחב באופן אוטומטי, על פי כללים משלו. הוא ממשיך להתרחב גם כאשר תפקידו מצטמצם, ואפילו כאשר תפקידו נעלם. הוא נשאר עמוס עבודה — עבודה מיותרת שיצר לעצמו.

מאת אורי אבנרי

מדוע ברחו בני ישראל ממצריים? — כדי להימלט ממשרד-האוצר המצרי, טוען הפרופסור נורתקוט פארקינסון. יש לו אסמכתא טובה מאד, בספר שמות: "ושימו עניו שרי מסיס, למען ענותו בסבלות... ויעבידו מצריים את בני-ישראל בפרך. ויחררו את חייהם בעבודה קשה, בחומר ובלבנים, ובכל עבודה בשדה, את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך."

כאשר נטל-המסים המצרי עלה בהדרגה לממדים בלתי-נסבלים, עשו בני-ישראל כאשר עשו משלמי-מסים פעמים רבות לפנייהם ואחריהם: הם עיינו באטלס והיפשו מקום נוח יותר לחיות בו. משה כן-עמרם היה המנהיג של מרד משלמי-המסים, שנגאס להם לעבוד בשביל הממשלה. הישראלים היגרו לארץ כנען — כשם שמיליוני בני-אירופה היגרו, כעבור שלושת אלפים שנה, לאמריקה.

אולם למיליונים בלתי ספורים אחרים של משלמי-מסים בהיסטוריה לא היה פתרון כזה. הם לא יכלו להגר, הם לא קיבלו ויזה לארץ אחרת. בעולם המודרני של מדינות לאומיות, כמעט נסגר השער בפני כל הגירה רבת ממדים. משלם-המסים כלוא במדינה שלו, כשהוא מופקר לחסדי נציב הכנסות-המדינה. ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויעקו. למשלמי-מסים אלה חשוב להבין את החוק השני של פארקינסון, לאמור: "ההוצאות מתרוממות תמיד לגובה ההכנסות."

כמה להוציא — או כמה לקחת?

אדם פרטי מנהל את משקו, פחות או יותר, בהגיון. המחשבה התקציבית שלו מתחילה בספוק: "החודש אחייח 300 לירות. מזה אקדיש כרוכך לירות לשכר-דירה, כרוכך לאוכל, כרוכך לספרים ולבילויים." הוא יכול להוציא פחות משכרו, את כל שכרו או אפילו יותר משכרו — אבל הוא יודע מה שכרו.

יכול לקחת שאותו אדם מרחיח בחודש מסויים באופן בלתי צפוי מאה לירות יותר מן הרגיל. הוא מתכנן לעצמו כל מיני תכניות לשימוש בכסף זה. אולם תכניות אלה אינן מתגשמות. הכסף פשוט נעלם לפני כן. הוצאותיו השוטפות עולות באופן מסתורי ובלולעות את ההכנסות. הוא גילה כי "ההוצאות מתרוממות תמיד לגובה ההכנסות."

ביו האדם הפרטי ובין הממשלה קיים הבדל יסודי אחד, בעל השפעה מכרעת, שמשום-מה לא זכה עדיין לתשומת-לב הראויה. בניגוד לאדם הפרטי, אין גבול קבוע מראש להכנסות הממשלה. הממשלה אינה שואלת את עצמה: "כמה יש לי להוציא?" היא שואלת: "כמה אני רוצה להוציא?" בין שתי הנוסחות רובצת תהום — תהום המתמלאה בלירות של משלמי-המסים.

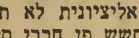
אין נקבע התקציב הממשלתי?

בשאלת זאת כמו בבריטניה ובארצות-הברית, היוזמה באה מצד אנפי המשרד הממשלתי. מנהל האגף מעריך את צרכיו בשנה הבאה, בלקחו בחשבון את עלית המחירים וההתפתחויות העתידיות. המנהל המנוסה מוסיף מראש עשרה אחוזים לסכום הכולל, בהניחו (לא תמיד בצדק) כי הצעתו תיתקל בהתנגדות מחלקת-הכספים, שתוצעה להוריד משהו. אם אמנם קורה כך, יורדים עשרה אחוזים בדרג הגבוה יותר. מנהל המשרד אוסף את הערכות כל האגפים שלו, מחבר אותן יחד ומוסיף עשרה אחוזים על הסכום הכולל, בהניחו (לא תמיד בצדק) כי הצעתו תיתקל בהתנגדות משרד-האוצר, שירצה להוריד משהו. אחרי גמר הויכוח, מובאת ההערכה המתוקנת לפני שר-האוצר, המחבר יחד את תקציביו כל המשרדים לתקציב ממשלתי כולל.

רק או שואל שר-האוצר את עצמו: מניין אשיג את הכסף הדרוש? בהסכמת חבריו בממשלה, הוא מגיש את החשבון לאומה: הנה הסכום אשר הממשלה זקוקה לו למילוי תפקידיה, והנה המסים אשר על האזרחים לשלם. אילו היה אדם פרטי נוהג לפי שיטה זו, היה גם הוא מגיע לסכום אסטרונומי. דרושה

לו מכונית חדשה. האשה צריכה באופן דחוף מעיל-פרחה. הדירה קטנה מדי, ויש להיכנס לשיכון מרחב. כבר עבר זמן רב מדי מאז הביקור האחרון בפאריס. החברים בעבודה צוחקים מבגדיו הישנים. הגברת כהן ממול אמרה שבושה לעקרת-בית להשתמש במכונית כביסה כל-כך מיושנת. בקיצור, דרושות 5000 ל"י לחודש, אחרי ניכוי המסים.

אלא שלאדם פרטי אין כל אפשרות לערוך את תקציבו בצורה כזאת. הוא פשוט לא ישיג את הכסף. אבל הממשלה יכולה תמיד להשיג את הכסף הדרוש לה — היא רק צריכה להטיל מסים. ולמסים אין גבול — אלא כן, לפחות נדמה לממשלה.

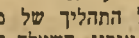
אנשים תמימים יכולים להאמין כי יש ביקורת חמורה על התקציב הממשלתי. שר האוצר חייב להגיש אותו לכנסת. נערך דיון מקיף, ועדת-הכספים עורכת בירור נוקב. גם מבקר-המדינה מונע ביזבז. ביקורת זו אינה אלא אשליה. במשטר הישראלי קיימת הצבעה אוטומטית, ומובטח תמיד רוב גדול לממשלה. שום סיעה קואליציונית לא תצביע נגד התקציב של משרד ממשלתי השייך לשר של המפלגה השנייה, מחשש פן חברי סיעתו יצביעו נגד תקציב השר שלה.

גם במדינות אחרות אין שום ביקורת רצינית על תקציב המדינה: קודם כל, מפני שהתקציב עצמו עשוי בכונה כך שאין למעשה כל אפשרות לבדוקו כראוי. תקציב הבטחון, למשל, אינו אומר: כרוכך לירות לחיל-האוויר, כרוכך לירות לגייסות-השריון, כרוכך לירות לפקידות משרד-הבטחון. אילו היה קיים פירוט כזה, אפשר היה לבדוק לפחות אם חיל-האוויר שזה את הכסף המוקדש לו.

אולם תקציב הבטחון — בכל המדינות — ערוך לפי צורה אחרת. יש סעיף למחסנים, סעיף לבניינים, סעיף לרכיבת נשק, סעיף לנייר — בלי כל קשר למבנה האמיתי של הצבא ולחלוקתו ליחידות. איש אינו יכול לדעת כמה כסף מוקדש לחיל מסויים.

חברי-הכנסת, גם כשהוא חבר ועדת-הכספים, אין לו (וגם לא יכול להיות לו) כל מושג על פריטים אלה, שהם ענין למומחים. כשבא המומחה ומבטיח כי דרושים כרוכך מיליונים לסעיף מסויים, אין לו ברירה אלא להאמין. הוא יכול לבקר פריטים קטנים, אך הוא לא יכול לבקר את הסעיפים הגדולים, שכל אחד מהם בולע מיליונים בישראל, ובליגונים בארצות-הברית.

משלם-המסים הפשוט יכול, לעתים קרובות, לערוך ביקורת יעילה יותר. יתכן כי הוא עובד במחשך-המכס ויודע על ביזבוז משתע, הוא יכול להודיע על כך. אך הוא אינו עושה זאת. אין לו מה להרחיח מזה, פרט לשנאת חבריו, שיוקיעו אותו כמרגל או כמטרף (כפי שקרה בישראל, במקרה המפורסם של שטנר). הוא גם יודע כי הכסף שייחסך הודות לו במקום אחר, יבזבזו במקום שני, מבלי שהמסים המוטלים עליו יקטנו. הוא מחליט, על כן, לשתוק.

בקיצור, הכנסות המדינה נראות כבלתי-מוגבלות, והוצאות המדינה עולות תמיד כדי להשתחת אליהן. מה אפשר לעשות? כצעד ראשון, יש להפוך את כל התהליך של משק-הכספים הממשלתי. הוא לא צריך להתחיל בזה שהשר בודק את צרכי אגפיו. השאלה הראשונה לא צריכה להיות: "כמה דרוש לממשלה?" השאלה צריכה להיות: "מה מותר לממשלה לקחת?" במלים אחרות: קודם כל יש לקבוע: איזה אחוז מן ההכנסה הלאומית מותר להוציא על פעולות הממשלה? איזה אחוז מהכנסות הפרט מותר לממשלה לקחת? רק אחרי שנקבע בצורה זו מה תהייה הכנסות הממשלה בשנה הבאה, תשב הממשלה ותחליט איך לחלק סכום זה בין משרדי השרים השונים. אחרי שהוחלט כמה יקבל כל שר, יחליט השר עצמו איך לחלק את הכסף בין האגפים במשרדו. שום אגף לא יתבקש, על פי שיטה זו, להגיש הצעה של הוצאות. השר פשוט יגיד לכל אגף כמה מותר לו להוציא. שום תקציב לא יוגש לאישור הכנסת. הכנסת לא תחליט כמה יוצא על בנוי, על שמך סיכה, על משחת-נעליים ועל כובעי-פלדה. היא תאשר רק את הסכום הכולל של הוצאות המדינה ותלוותה בין המשרדים. הח"כים יוכלו להשתתף באופן הוגן את הסכומים שיוקדשו לצורכי ולחיונה, למשרדה ולמבקר המדינה. לצורך הביקורת אין הם זקוקים ליותר מזה — בתוספת החשבונות המלאים של הוצאות